

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Kernwapens voor alle landen?

Teunissen, P.J.

Citation

Teunissen, P. J. (1968). Boekbespreking van: Kernwapens voor alle landen? *Acta Politica*, 3: 1967/1968(4), 375-376. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451067>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451067>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

apparaat staat toe de techniek en de soorten van gebondenheid te beschrijven, niet om internationale conflicten te categoriseren en om aan te geven welk type gebondenheid samen gaat of zelfs samen hoort te gaan met elke conflictcategorie. Integendeel, het begrip 'gebondenheid' zelf verliest aan duidelijkheid in de loop van Schelling's boek, wordt gebruikt in de zin van 'implicit obligation' als het gaat om Amerika's steun aan Finland of Joego-Slavië in geval van een Russische aanval en blijkt tenslotte zelfs met 'voorspelling' te kunnen worden weergegeven. (p. 52-3) Deze uitholling krijgt een ingrijpende betekenis, wanneer Schelling zich aan een duidelijk prescriptieve uitspraak waagt: 'Gezicht' (face) noemt hij het samenstel van de gebondenheden van een land. Het voorkomen van gezichts-verlies is dan volgens de auteur een van de weinige dingen die waard zijn om ervoor te vechten. (p. 124) Inderdaad, 'a country's reputation for action' is essentieel voor de geloofwaardigheid van de toezeggingen. Een land waarvan de dreigementen nooit geloof vinden, zou altijd geweld moeten gebruiken om zijn doelen te bereiken. Maar of 'gezicht', 'the interdependence of a country's commitments' in het geding is, blijft te allen tijde voor discussie vatbaar, zolang de grondslag van een theorie der internationale politiek ontbreekt. Als Schelling bovendien zonder een theoretische basis en na het begrip 'commitment' te hebben uitgerekend tot waar het niet veel meer dan 'suggestie' betekent, tot een dergelijke uitspraak komt, kan deze passage al te makkelijk gelezen worden als een advies tot een onbuigzaam en gewelddadig beleid.

In *The Nerves of Government*² heeft Karl W. Deutsch een aantal premissen van de nucleaire afschrikkingstheorie blootgelegd en overtuigend bestreden. De auteur schrijft met name aan Schelling zelf de veronderstelling toe van een 'verborgen asymmetrie in het fundamentele moreel' van de tegenstander, die geacht wordt eerder te zullen terug schrikken voor dreigementen dan de Amerikanen. Waar Schelling het risico-element onvernijdelijk acht in het internationale stelsel en opteert voor wapenbeheersing tegenover ontwapening, lijkt deze premisse, hoewel niet expliciet, ook in zijn laatste boek aanwezig.

Het is vooral Schelling's benadering van de problematiek vanuit de perceptie van de situatie door de partijen zelf, zijn gebruik van psychologisch 'rijke' begrippen, scherp in contour tegen de spel-theoretische achtergrond, die leidt tot een veelheid van inzichten en vondsten binnen een flexibel theoretisch kader. Het nieuwe is af van de ideeën uit het eerste boek en de schrijver vervalt ditmaal nogal eens in herhaling, hetgeen de lectuur niet lichter maakt. Het onderwerp dwingt de auteur bovendien tot grote soberheid.

Onder degenen die het 'radicale neen' hebben uitgesproken tegen vervaardiging, bezit en gebruik van atoomwapenen zijn sommigen die deze afwijzing uitbreiden tot het denken erover. Het dunkt mij dat alles voorwerp van wetenschappelijk onderzoek behoort te mogen zijn en dat bovendien, zolang de atoomwapens bestaan, het nuttig kan zijn te weten welke consequenties zij hebben voor de betrekkingen tussen staten en daardoor wellicht ook hoe die consequenties gewijzigd of opgeheven kunnen worden.³ De onvoorstelbare cynismen waartoe dergelijke studies kunnen komen — zoals de vernietiging van hele steden, niet om hun oorlogspotentieel, of tenminste nog uit wraak, maar als signaal voor wat

² Deutsch, Karl W., *The Nerves of Government*. Models of political communication and control. New York etc., 1963.

³ Men zie voor de weerstanden die auteurs over dit onderwerp ondervinden en de onmogelijkheid in de behandeling ervan een 'passende stijl' te vinden: Herman Kahn, *Thinking about the Unthinkable*, speciaal het eerste hoofdstuk 'In defense of thinking' en het Nawoord van de auteur bij de Avon uitgave, waarin ook enkele besprekingen zijn opgenomen (Avon Books, New York, 1962).

nog komen gaat — liggen niet in de auteurs besloten, maar in de werkelijkheid. Het is ook niet billijk van de schrijver te vergen dat hij zijn taalgebruik aanpast bij de gruwelijkheid van het onderwerp, hij zou onleesbaar zijn. Rest een verwijt, dat voor deze bespreker zwaar telt: een auteur als Schelling, die in zijn slot-hoofdstuk zich een scherp inzicht toont in de communicatie-processen tussen twee bewapenende naties, de 'spiegeleffecten' in de wedloop, en het subtiel uitwisselen van standpunten in de strategische literatuur van beide kanten, een dergelijk auteur zou zich moeten realiseren dat hij het zijn collegae van de tegenpartij buitengewoon moeilijk maakt om zijn ideeën over te nemen en ingang te doen vinden: Schelling heeft zich nauw gelieerd met de Westerse militaire instituties. Hoezeer zijn ideeën ook gelding mogen hebben voor alle betrokkenen, uit deze bron zijn ze niet makkelijk te aanvaarden. Er is nu een zekere uitwisseling van ideeën over wapenbeheersing gaande tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten, zelfs in direct overleg. Het zou buitengewoon wenselijk zijn als dan ook de militaire onderhandelings-theoretici zich losmaakten van het militaire bestel in eigen land en als onafhankelijken hun meningen lanceerden, of beter nog, als leden van een internationaal instituut, dat aan hun publicaties het partij-stempel zou kunnen ontnemen.

A. de Swaan

KERNWAPENS VOOR ALLE LANDEN? Onder redactie van F. A. M. Alting von Geusau, met medewerking van Leonard Beaton, L. G. M. Jaquet, H. J. Neuman, B. V. A. Röling en M. van der Stoel. Baarn (Het Wereldvenster), 1967. —216 p. f 19,50.

Deze eerste wetenschappelijke publikatie van het John F. Kennedy Instituut — instituut voor de bestudering van Atlantische vraagstukken — wil een zo veelzijdig mogelijke benadering geven van het vraagstuk van de verspreiding van de kernwapens en van het anti-proliferatiestreven. Het boek is geschreven vanuit de visie 'dat non-proliferatie slechts werkelijk mogelijk is, niet als geïsoleerde maatregel ter afsluiting van een "atoomclub", maar als geïntegreerde maatregel van een politiek gericht op ontwapening en vrede,' aldus Alting von Geusau in zijn inleiding. Achtereenvolgens komen aan de orde: Het technisch vermogen van de niet-kernmogheden (Beaton); De NAVO, West-Europa en het kernwapen (Jaquet); Oost-Europa, de ontwikkelingslanden en het kernwapen (Neuman); Non-proliferatie of nucleaire anarchie: maatregelen om de verspreiding van kernwapens tegen te gaan (Van der Stoel); Handhaving van de vrede en beheersing van de bewapening: de rol van de Verenigde Naties (Alting von Geusau); Niet-verspreiding van kernwapens als onderdeel van een vredespolitiek (Röling). Het boek is niet alleen bedoeld als wetenschappelijk werk, maar ook als een algemeen voorlichtende publikatie voor ontwikkelde lezers, die de publieke opinie moet winnen voor een non-proliferatiebeleid. Het bevat een schat aan gegevens en inzichten, die op een voor de niet-deskundige lezer begrijpelijke wijze worden uiteengezet, met uitzondering wellicht van het erg beknopt geschreven artikel van Alting von Geusau over de rol van de Verenigde Naties.

Deze overwegend gunstige beoordeling neemt echter niet weg dat er reden is tot kritiek. Deze heeft helaas vooral betrekking op de behandeling van de Europese non-proliferatie- en veiligheidsproblematiek. De geestesverwarring en onwetendheid, waaraan de publieke opinie in West-Europa is overgeleverd en die door sommige politici zorgvuldig wordt uitgebuit, wordt eigenlijk niet opgeheven. Wie hebben er voor gevochten, dat het non-proliferatieverdrag de mogelijkheid van een Europese kernmacht laat bestaan? Van der Stoel laat hier machtspolitici

als Grewe optreden en Bondskanselier Kiesinger. Maar dat is de halve waarheid! Ook veel Europese socialisten en de Benelux-landen willen de optie op een Europese kernmacht handhaven. Achter het vraagstuk van het verbod van de Europese kernmacht schuilt namelijk een venijnig probleem. Men begint ook in ons land te beseffen, dat Frankrijk hoogstwaarschijnlijk niet meer bereid is zijn kernmacht te liquideren. Een federaal Europa is dus alleen nog maar denkbaar als kernwapenmogenheid. Of omgekeerd: het verbod van een Europese kernmacht betekent in feite een verbod van de vorming van een federaal West-Europa. Alleen op deelgebieden van Westeuropese samenwerking, zoals de economie, blijft nog federalisme mogelijk. Wie tegen de Europese kernmacht is, zal zich voortaan wel moeten distantiëren van ons belangrijkste politieke dogma van na 1945: de vorming van een Verenigde Staten van Europa. Dit uit te spreken is kennelijk erg veel gevraagd. Jaquet en Van der Stoel beperken zich tot de opmerking, dat een federaal Europa 'voorlopig nog niet aan de orde is'. Daarmee wuift men echter de werkelijke problemen weg of laat ruimte aan die politici die menen dat het vraagstuk van de Europese kernmacht alsnog in Atlantisch verband kan worden opgelost en daarom zowel aan de Europese integratie als aan de optie voor de Europese kernmacht vasthouden. Deze Atlantisch deelgenootschapgedachte is echter reeds door het Warschau-pact verworpen en maakt ook in West-Europa zelf weinig kans meer.

Van belang is ook de vraag, of het Euratom-verdrag een onderschikking van Euratom aan het Internationaal Bureau voor de Atoomenergie uitsluit. Van der Stoel ontkent dit (blz. 136), maar de niet-deskundige lezer zou gaarne in extenso zijn argumentatie willen kennen.

Jaquet ziet het non-proliferatieverdrag nog sterk in de sfeer van de Amerikaans-Russische bipolariteit. Omdat de macht van de VS en de macht van de Sowjet Unie elkaar tot op grote hoogte neutraliseren, omdat het ontwerp-verdrag de positie van de huidige kernwapenlanden niet aantast en macht in de internationale politiek niet alleen afhangt van wapens, moet men erkennen, dat het non-proliferatieverdrag aan Frankrijk, Engeland en China in de toekomst juist grote mogelijkheden laat tot verdere machtsontplooiing. Het zal een militair-politiek polycentrisme niet tegenhouden. Men kan zich zelfs afvragen, wie op langere termijn méér 'profijt' van het verdrag zullen hebben, de VS en de Sowjet-Unie, of de huidige kleine kernwapenlanden en een land als India, als het weigert te tekenen. Een laatste punt. Men had juist van dit boek kunnen verwachten, dat het eniger-mate zou zijn ingegaan op de problematiek van het zgn. Europees veiligheids-systeem, dat naar veler opvatting in de plaats moet treden van de NAVO en het Warschau-pact. Van der Stoel beperkt zich echter tot een vrij terloopse afwijzing van het Rapacki-plan (blz. 120); Neuman uit zich voorzichtig tot negatief (blz. 92, 93 en 85). Indien de auteurs ervan overtuigd zijn, dat een Europees veiligheids-systeem (voorlopig) geen wenselijke zaak is, ware een meer beredeneerde afwijzing stellig op zijn plaats geweest.

P. J. Teunissen

FREUD, SIGMUND & BULLITT, WILLIAM C., *Thomas Woodrow Wilson president van 1913-1921*. Een psychologische studie. Meppel (Boom), 1967. Vert. door E. M. A. Kraak-de Looze. —256 p. f 13,50.

Met de publikatie in de U.S.A. (1966) van dit boek heeft Bullitt gewacht tot na het overlijden van de tweede mevrouw Wilson. Het is ontstaan uit de samenwerking van de diplomaat Bullitt, die blijkbaar door Freud was geanalyseerd, met Freud die in een depressie verkeerde of verkeerd had — zoals ook verschillende van zijn publikaties tonen.

Bullitt en Freud waren bevriend gebleven. Bullitt was vol kritiek op Wilson, onder wie hij gediend had, en hij had zich in 1919 van deze gedistantieerd. Freud was geïnteresseerd in Wilson, omdat zij in hetzelfde jaar waren geboren (sic!), maar hij had een afkeer van de ex-president, aan wie hij alle narigheid die over Europa was gekomen na de vrede van Versailles, weet. Slechte uitgangspunten om een studie over iemand te schrijven, unfair zelfs. Het resultaat is dit boek, dat geen politicologische studie is en geen biografie. Men zou het een pathografie kunnen noemen, al betogen de schrijvers dat zij niet hebben willen beweren dat Wilson een abnormale man was. Als zij (Freud) in hun constructies gelijk zouden hebben, zou men zich moeten afvragen wat dan wèl abnormaal is.

Psychiatrisch is het betoog om vele redenen aanvechtbaar, vooral ook waar Freud meermalen beweert dat Wilson soms op de rand van de psychose was. Wat dat betekent is evenmin duidelijk als waar hij dat uit concludeert.

Het is uiteraard naïef Wilson de 'schuld' te willen geven van een vrede. Freud deelde blijkbaar de rancune van vele centraal-Europeanen tegen die vrede, en stelde naïevelijk één mens ervoor verantwoordelijk. Hij neemt Wilson kwalijk dat Polen zijn corridor kreeg; politiek geborneerd als hij is, stelt hij zich op Duits standpunt, zich niet om Polen bekommerend. Dat Wilson de Europese cultuur slecht kende kan misschien juist zijn. Dat hij politiek niet tegen mannen als Clémenceau en Lloyd George opkon, is waarschijnlijk. Dat hij èn als professor, èn politiek, zulk een hals was als Bullitt dat beschrijft, behoeft men niet aan te nemen. Maar Freud werkt met dit subjectieve beeld dat Bullitt van Wilson tekent.

Freud kan zich niet voorstellen dat iemand, zelfs als hij de gelovige zoon van een predikant is, een zo fervent Christen is dat hij zich in vele, ja alle, beslissingen laat leiden door zijn geloofsovertuiging. Hij kan geen begrip opbrengen voor het feit, en ziet het zelfs als grove ondankbaarheid, dat Wilson zijn verkiezing tot president van de U.S.A. aan de beschikking Gods toeschreef en niet aan het werken van zijn medestanders. Hij heeft in het geheel geen gevoel voor de integriteit van deze president die noch partijbonzen beloofde, noch nepotisme van medewerkers zoals House dulde — zeker waar diens familieleden volslagen ongeschikt bleken. Om kort te gaan, Freud kan naast zijn eigen overtuigingen geen ander geloof laten gelden, of zelfs maar begrijpen. Dat Christus een ideaalbeeld was voor Wilson, die hoopte dat de christelijke naastenliefde een macht in de politieke samenleving zou kunnen worden, en dat dit hem het ideaal van de Volkenbond deed najagen, het is voor Freud alles slechts zonderling, neurotisch, alleen te verklaren als uitvloeisel van een scheefgroeit, van een fixatie in jeugdhoudingen.

Freud was politicologisch, sociologisch en cultuuranthropologisch niet georiënteerd, een naïeve leek. Dat bewijst bijvoorbeeld zijn fantasie van de oerhorde der broeders, die de vader verslindt. Dat blijkt uit zijn denkbeelden over Wilsons politiek. In dit boek ontbreekt ten enenmale een analyse der factoren die in 1912 de democraat Wilson tot president gekozen deden worden. Niet alleen voor Wilson, ook voor Freud is het blijkbaar een verbluffende ontdekking geweest, dat Engeland en Frankrijk in de eerste wereldoorlog evenzeer imperialistische en kolonialistische bedoelingen hadden als Duitsland. In het boek wordt gebagatelliseerd hoe Wilson bij de vrede van 1919 althans verhinderde dat de vroegere Duitse koloniën niet als zodanig werden overgedragen, maar mandaatgebieden vanwege de Volkenbond werden. Opvallend is hoe de betekenis van de Volkenbond, die zeker niet is gerealiseerd overeenkomstig Wilsons idealen, in dit boek feitelijk geridiculiseerd wordt. Ze wordt aan de uit zijn jeugd stammende behoefte van Wilson gelijk zijn vader, gelijk Christus te zijn en het godsrijk op aarde te brengen, toegeschreven, en daarmee afgedaan. Dat het verlangen naar een inter-